

**KAUPPOJEN AUKIOLOAIKOJEN
VAPAUTTAMISEN VAIKUTUKSET
TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN
YHTEENSOVITTAMISEEN**

Kyselytutkimuksen raportti

Palvelualojen ammattiliitto PAM
Egëzona Kllokoqi-Bublaku

Palvelualojen ammattiliitto PAM

Palvelualojen ammattiliitto PAM, julkaisu 2/2017

ISSN 2242-5462

ISBN 978-952-9721-00-9

Lönnberg Oy, 2017

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TOTEUTUS	5
3 PERUSTIETOJA VASTAAJISTA	5
4 UUDISTUKSEN VAIKUTUS TYÖAIKAAN	5
5 UUDISTUKSEN VAIKUTUS PERHE-ELÄMÄÄN	7
6 TYÖAJAN VAIKUTUS PIENTEN ALLE KOULUIKÄISTEN LASTENHOITOJÄRJESTELYIHIN VANHEMPIEN TEHTYÄ ILTA-, YÖ- JA/TAI VIIKONLOPPUTYÖTÄ UUDISTUKSEN JÄLKEEN	9
7 ASUINKUNNAN VUOROHOITOPAIKKOJEN TARJOAMINEN ALLE KOULUIKÄISILLE UUDISTUKSEN JÄLKEEN	12
8 TYÖAJAN VAIKUTUS ALAKOULUIKÄISEN LASTENHOITOJÄRJESTELYIHIN UUDISTUKSEN JÄLKEEN.....	14
9 TYÖYHTEISÖN SUHTAUTUMINEN LAPSIPERHEELLISIIN UUDISTUKSEN JÄLKEEN.....	16
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	18
11 YHTEENVETO	20

1 JOHDANTO

Vuodenvaihteen jälkeen vähittäiskauppojen sekä parturi- ja kampaamoliikkeiden aukioloajat vapautettiin ja tämän myötä elinkeinoharjoittajat saavat itse päättää aukioloajoistaan ilman rajoitteita. Kauppojen aukioloaikojen vapautuminen oli iso rakenteellinen uudistus Suomessa. Sen vaikutukset kohdistuvat ensisijaisesti naisiin, koska vähittäiskaupassa naisten osuus työntekijöistä on yli 70 prosenttia. Tämän myötä kauppojen aukiolon vapauttamisen vaikutukset ulottuvat myös naisten perhe-elämään ja yhteiskunnallisiin palveluihin, kuten päivähoitoon.

PAMin kyselyllä on selvitetty, miten kauppojen aukioloaikojen vapautuminen on vaikuttanut sekä lapsiperheen arkeen ja elämään että työyhteisöön. Koska uudistuksen myötä työskentelyajat ovat muuttuneet kaupan alalla ja työvuorot voivat sijoittua koko vuorokauden ajalle, tämä vaikuttaa luonnollisesti naisten perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen. Kyselyllä on selvitetty näiden vaikutusten suuruutta, ja mitä ratkaisuja perheet ovat joutuneet tekemään eri tilanteissa.

PAMin kyselyllä on selvitetty, ovatko kunnat pystyneet tarjoamaan kaikille sitä tarvitseville vuoro- hoitopaikkoja ja kuinka tyytyväisiä jäsenet ovat olleet sen laatuun. Kyselyllä on selvitetty sekä alle kouluikäisten että kouluikäisten lasten hoitojärjestelyt. Uudistuksen myötä lasten vuoro- ja iltahoidon tarve on lisääntynyt epätavallisten työaikojen lisääntyessä. Edelleen valtaosassa perheistä vastuu kodinhoidosta ja lastenhoidosta on naisilla, jolloin epäsäännölliset työajat kuormittavat naisia entisestään. Kuntien on tuettava omalla toiminnallaan pienten lasten perheitä järjestämällä toimivaa vuoro- ja iltahoitoa sekä alle alakouluikäisille että kouluikäisille. Äitiys ei saa aiheuttaa riskiä syrjäytyä työmarkkinoilta. Perhe-elämä joutuu koetukselle, kun työ vaikuttaa yksityiselämän suunnitteluun ja sen rakentumiseen, sekä samalla estää työntekijää osallistumasta aikaan sidottuihin vapaa-ajan viettomuotoihin tai säännölliseen opiskeluun.

Tämä raportti on yksityiskohtainen läpileikkaus ja yhteenvedo kyselyaineiston vastauksista. Tuloksia on esitetty erilaisilla kaavioilla ja lisäksi jäsenten suorilla lainauksilla. Kysely sisälsi avoimia kysymyksiä, joissa vastaajat saivat itse kirjoittaa mielipiteitä ja näkemyksiä uudistuksen vaikutuksista perhe-elämään ja työaikaan. Koska vastanneiden vastaukset ovat erityisen arvokkaita, annetaan jäsenten äänten tulla kuuluvaksi suorilla lainauksilla. Kysely keskittyy nimenomaan lapsiperheiden näkemyksiin ja lastenhoitojärjestelyihin. Kaikilta kyselyyn vastanneilta on kysytty taustakysymysten lisäksi myös työyhteisön suhtautumisesta lapsiperheellisiin. Muilta osin kysymykset on kysytty vain lapsiperheellisiltä.

Raportti rakentuu siten, että toisessa luvussa esitellään sähköpostikyselyn toteutusta, jonka jälkeen siirrytään vastaajien perustietoihin. Neljännessä yhdeksänteen lukuun asti esitetään kyselyn tuloksia. Tulosten esittely alkaa luvusta neljä, jossa ensin kerrotaan uudistuksen vaikutus työaikaan. Viidennessä luvussa kerrotaan uudistuksen vaikutus perhe-elämään. Kuudennessa luvussa kerrotaan kyselyn tulokset, miten työajat ovat vaikuttaneet pienten lasten lastenhoitojärjestelyihin vanhempien tehtyä ilt-, yö-, ja/tai viikonlopputyötä uudistuksen jälkeen. Seitsemännessä luvussa esitellään kyselyn tulokset siitä, miten asuinkunnan vuoro- ja iltahoitopaikkojen tarjoaminen alle kouluikäisille on onnistunut uudistuksen jälkeen. Kahdeksannessa luvussa esitellään kyselytutkimuksen tulokset siitä, miten työaika on vaikuttanut alakouluikäisten lastenhoitojärjestelyihin uudistuksen jälkeen. Viimeisessä kyselytuloksen luvussa esitellään, miten työyhteisö on suhtautunut lapsiperheellisiin uudistuksen jälkeen. Raportti päätetään johtopäätösluvulla, jossa tiivistetään kyselytuloksia ja tarkastellaan kauppojen aukioloaikojen vapauttamista laajemmin.

2 TOTEUTUS

PAMin aineisto kauppojen aukioloaikojen vapautumisen vaikutuksista työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen kerättiin tammi-helmikuussa 2017 sähköisellä kyselyllä. Kysely lähetettiin PAMin jäsenenä oleville 25–45-vuotiaille suomenkielisille myyjille ja varastotyöntekijöille, joilla ei ole ammattiyhdistysliikkeen luottamustoimia.

Kysely lähetettiin n. 27 000 henkilölle ja kyselyyn vastasi n. 2300 henkilöä, n. 10 %. Vastausprosentti on tyypillisen alhainen PAMin kyselyissä. PAM suuntaa jäsenille monia säännöllisiä kyselyitä, mikä vaikuttaa vähentävästi vastaamisinnostukseen.

Kysely oli auki kaksi viikkoa ja viikon kuluessa kyselyn lähettämisestä laitettiin muistutusviesti. Kyselyssä ei ollut mahdollisuutta palata kysymyksissä takaisin tai jättää johonkin kysymykseen vastaamatta. Tällä rajoitusasetuksella haluttiin pitää huolta, että kaikki vastaajat vastaavat kaikkiin kysymyksiin.

3 PERUSTIETOJA VASTAAJISTA

Kyselyyn vastanneista 86 % oli myyjiä ja 7,3 % varastotyöntekijöitä, loput vastaajista olivat muista ammatti-ryhmistä (esimerkiksi toimistotyöntekijä, kahvilatyöntekijä, esimies). Vastanneista 39 % oli 25–31-vuotiaita, 35 % 32–38-vuotiaita ja loput 39–45-vuotiaita. Vastanneiden keskimääräinen työskentelyaika alalla oli 10 vuotta. Vastanneista 84 % oli naisia ja 16 % miehiä. Vastanneista n. puolet teki kokoaikatyötä ja vastaavasti puolet osa-aikatyötä. Halutessaan tämän voi nostaa esille osoittaakseen julkisuudessa käytyä keskustelua vääräksi, että osa-aikatyö auttaa perheitä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisessa. Tämän kyselyn pohjalta tämä ei pidä paikkaansa.

Vastanneista myyjistä n. 80 % ilmoitti tekevänsä vaihtelevasti aamu-, päivä- ja iltatyötä arkipäiväisin ja viikonloppuisin. Vastaavasti vastanneista varastotyöntekijöistä 35 % ilmoitti tekevänsä vaihtelevasti aamu-, ilt- ja yötyötä arkipäiväisin ja viikonloppuisin sekä 30 % säännöllistä aamutyötä vain arkipäiväisin. Tämä tulos kertoo sen, että uudistuksen myötä kaupan alan työajat ovat entistä enemmän epäsäännöllistyneet.

Vastaukset jakoutuivat asuinalueiden mukaan seuraavasti: vastanneista 40 % asui Länsi-Suomen läänissä, 38 % Etelä-Suomen läänissä, 10 % Itä-Suomen läänissä ja loput Oulun ja Lapin läänissä. Kaksi vastausta tuli Ahvenanmaalta. Lisäksi vastanneista 54 %:lla oli 0–12-vuotiaita lapsia tai asuivat sen ikäisen lasten kanssa.

4 UUDISTUKSEN VAIKUTUS TYÖAIKAAN

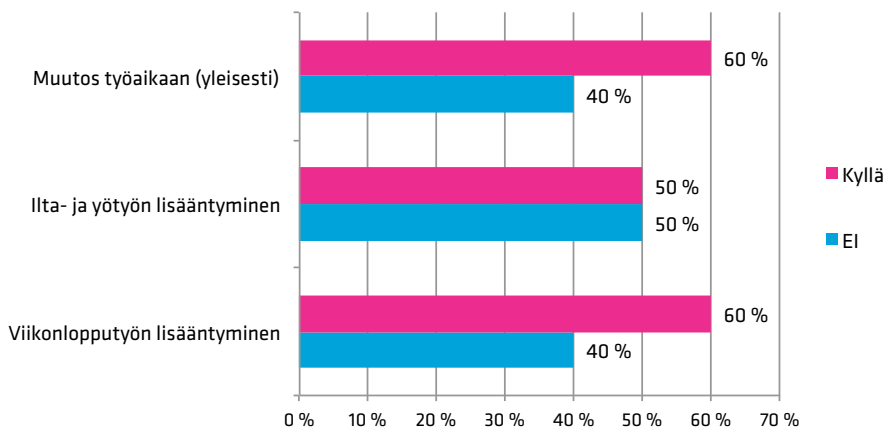
”Aukiolojen laajentuminen on lisännyt epämukavia työaikoja ja työn määrää, kuitenkin työyhteisön yhteen-lasketut työtunnit ovat vähentyneet! Työ on stressaavampaa, eikä yhteistä vapaa-aikaa perheen kanssa enää välttämättä ole koko viikolla.”

”Aukioloaikojen vapautumisen jälkeen olen tullut vihdoon siihen tulokseen, että haluan vaihtaa työtä. Nykyään vapaapäivät on ripoteltu yksi kerrallaan pitkin viikkoa ja usein menen yhden vapaan jälkeen aamu kuuden vuoroon. Jos harvoin sattuu olemaan viikonloppu vapaana, sen jou-

tuu aloittamaan iltavuorosta. Henkinen väsymys on niin suuri, että ei jaksakaan enää tehdä omia juttuja joita ennen teki. Asumme miehen kanssa samassa asunnossa, mutta uusien työaikojeni takia meillä ei ole enää paljoakaan aikaa, jolloin ehdimme käydä jossain. Kertoo jo jotain, että mökillekin pääsimme vain kerran viime vuonna. Vaikka muuten pidän työstäni, niin olen päättänyt äänestää jaloillani.”

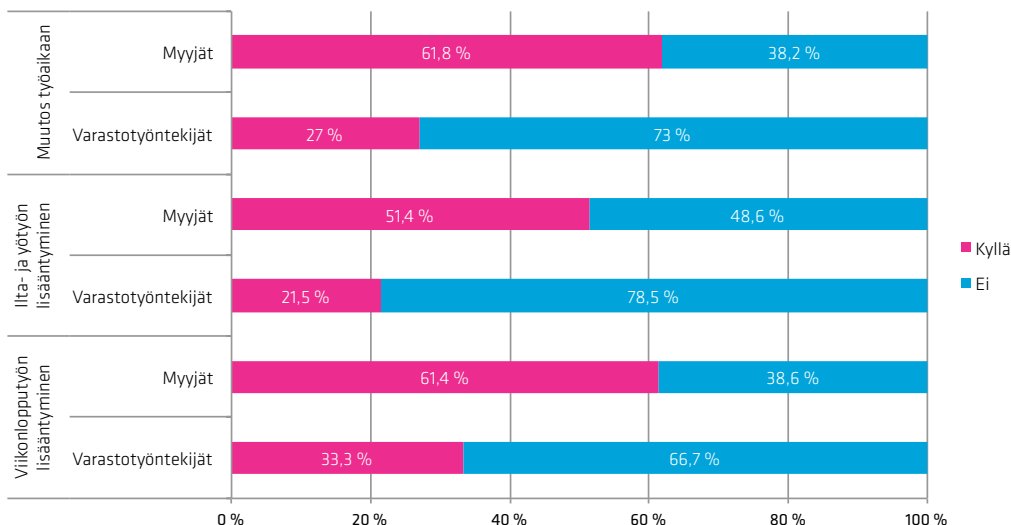
Kyselyssä kysyttiin, onko työajoissa tapahtunut muutoksia uudistuksen jälkeen. Yli puolet lapsiperheellisistä kertoi, että uudistuksen seurauksena heidän työaikansa on muuttunut sekä ilta-, yö- ja viikonlopputyöskentely ovat lisääntyneet.

Taulukko 1. Työaika ja siinä tapahtuneet muutokset

Mikäli lapsiperheellisten myyjien ja varastotyöntekijöiden vastauksia verrataan keskenään, huomataan vastauksissa eroja: myyjät ovat huomattavasti enemmän kokeneet, että uudistus on vaikuttanut heidän työaikaansa sekä siihen, että ilta- tai yötyö sekä viikonlopputyöskentely ovat lisääntyneet.

Taulukko 2. Työaika ja siinä tapahtuneet muutokset ammateittain

Varastotyöntekijöitä oli vastaajissa vähän. Selvää on kuitenkin, että varastotyöntekijöiden työaika-muoto oli jo ennen uudistusta sen kaltainen, ettei siellä ole tapahtunut suuria muutoksia työajoissa. Varastotyöntekijöiden työ on aina ollut kolmivuorotyötä, ja työvuorojen suunnittelukäytännöt ovat toimineet paremmin kuin myyjien.

Vastaajat, jotka ovat vastanneet, että uudistus on vaikuttanut työaikaan, ovat päässeet myös komentoimaan, miten heidän työaikansa on muuttunut uudistuksen seurauksena. Vastaajat toivat esille, että iltavuorot muuttuivat myöhäisemmäksi ja lisääntyivät, aamuvuorot alkavat aikaisemmin, säännöllisistä työvuoroista on siirrytty epäsäännöllisiin sekä nostettiin esille, että myös pyhäpäivinä on oltava työssä. Myös yksintyöskentely on lisääntynyt, jolloin voidaan arvioida, että kaupan alan työntekijöiden turvattomuudentunne on lisääntynyt uudistuksen seurauksena.

5 UUDISTUKSEN VAIKUTUS PERHE-ELÄMÄÄN

”Kauppojen aukiolon vapautuminen merkitsee lapsellisille automaattisesti perheen kanssa vietetyn ajan vähenemistä lähes olemattomaksi. Toisin kuin useasti julkisuudessa väitetään työntekijät eivät saa valita työaikojaan tai edes vaikuttaa niihin. En ole kuullut yhdestäkään yrityksestä jossa näin olisi tapahtunut...”

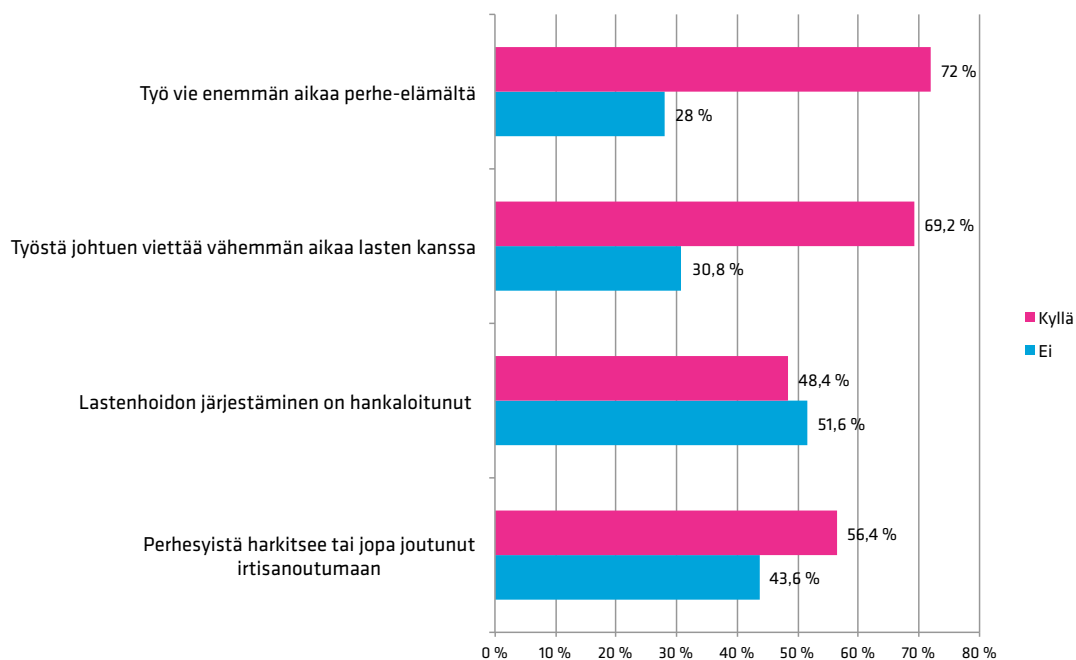
”Jos molemmat puoliset kaupassa töissä ja vielä samassa yrityksessä tulee yhteisen vapaa-ajan ja yhteinen juhlapyhien viettäminen melkein mahdottomaksi.”

”Puoliso on todella kovilla, koska joutuu nyt yksin hoitamaan esim. iltanukutukset jne. Koska lapsia ei voi valvottaa siihen asti että äiti tulee kotiin. Lisäksi en näe lapsiani juurikaan päivän aikana, koska aamulla lapset on koulussa ja illalla jo nukkumassa, koska kotiin tuloni on nykyään niin myöhäinen.”

”Uudistus on tuonut paljon negatiivista lapsiperhe elämään. Emme voi viettää enää yhdessä juhlapyyhiä. Lapsen hoitoajat on pidentyneet ja hän joutuu iltavuoron ajan olemaan klo 21.45 asti hoidossa. Kyseessä on 5v lapsi. Miestäni en näe ollenkaan jos olen iltavuorossa. Hän nukkuu jo kun tulen töistä. Viikonloppuisin yleensä olen la iltavuorossa (14.30-21.15) ja su koko päivän (9.45-18.15) töissä. Tähän lisäksi vielä työmatkat. Perhe-elämälle ei siis paljoa jää aikaa.”

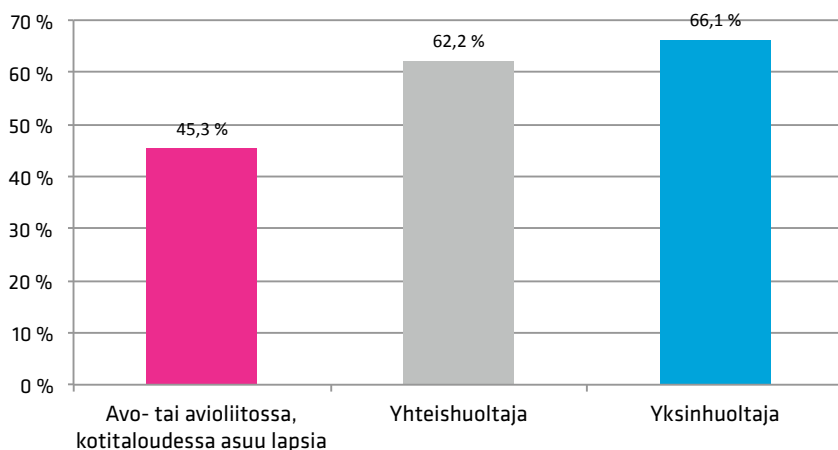
Vastanneista suurin osa kokee, että työ vie liikaa aikaa perhe-elämältä ja työstä johtuen heille jää vähemmän aikaa lasten kanssa uudistuksen jälkeen. Yli puolet vastanneista harkitsee irtisanoutumista tai on jopa irtisanoutunut uudistuksesta johtuen. Alla olevasta taulukoinnista huomataan, että uudistus on vaikuttanut myös lastenhoidon järjestämiseen.

Taulukko 3. Työajan vaikutus perhe-elämään uudistuksen jälkeen

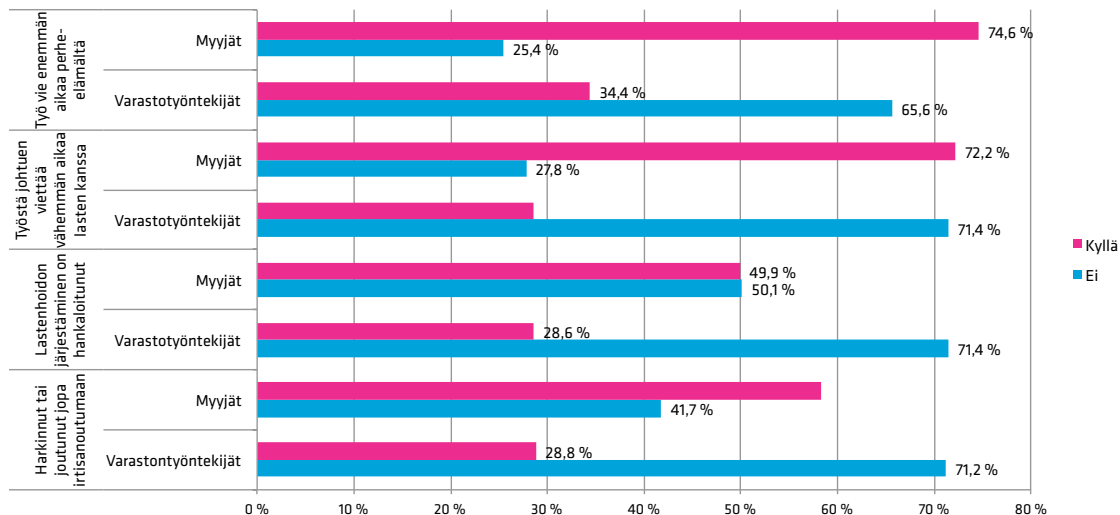
Perhetilanne vaikuttaa siihen, miten vastaajat ovat kokeneet uudistuksen lastenhoidon järjestämisessä. Lastenhoidon järjestämispulmia näyttää olevan eniten yksinhuoltajilla ja yhteishuoltajilla. Sen sijaan avo- tai avioliitossa olevat ovat kokeneet vähemmän uudistuksen vaikutuksia lastenhoitojärjestelyissään. Yksinhuoltajia ja yhteishuoltajia paremmin lastenhoitojärjestelyt onnistuvat avo- tai avioliitossa elävillä, koska suurella todennäköisyydellä he voivat järjestää työvuoronsa niin, että toinen aikuisista on kotona hoitamassa lapsia.

Taulukko 4. Lastenhoidon järjestäminen on hankaloitunut

Kuten edellä on tuotu esille, myyjien ja varastotyöntekijöiden vastaukset eroavat toisistaan. Alla olevassa kuviossa on tarkasteltu työajan vaikutuksia perhe-elämään liittyviin kysymyksiin myyjien ja varastotyöntekijöiden mukaan. Myyjät tuovat selvästi varastotyöntekijöitä enemmän esille, että uudistuksen myötä he viettävät vähemmän aikaa perheen ja lasten kanssa. Uudistuksen vaikutukset ovat näkyneet myyjien lastenhoidon järjestämisessä. Samoin myyjät ovat harkinneet (58 %) tai jopa joutuneet irtisanoutumaan perhesyistä uudistuksen jälkeen useammin kuin varastotyöntekijät (29 %).

Taulukko 5. Työajan vaikutus perhe-elämään

6 TYÖAJAN VAIKUTUS PIENTEN ALLE KOULUIKÄISTEN LASTENHOITOJÄRJESTELYIHIN VANHEMPIEN TEHTYÄ ILTA-, YÖ- JA/TAI VIKONLOPPUTYÖTÄ UUDISTUKSEN JÄLKEEN

”Hoitopaikka ei auki iltaisin eikä viikonloppuisin. Puoli sukua on pitänyt pyytää apuun.”

”Välillä on pakko ottaa palkatonta (muutenkin pienestä palkasta).”

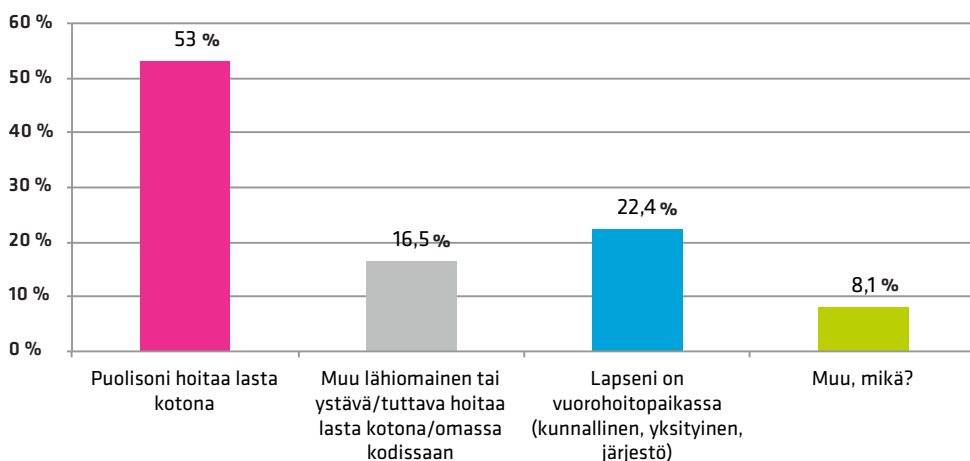
”Iltatyöläiselle ja osa-aikaiselle työntekijälle se on haastavaa. Päiväkodit on tehty pääosin ns. normaalityössä olevalle.”

”En pystyisi työskentelemään tällä tavalla ilman puolison ja isovanhemman apua. Työvuorot ovat niin vaihtelevia ja muuttuvat viikoittain, ettei mikään päiväkodi voi ottaa lapsiani. Lisäksi palkkani on niin pieni, että se menisi kokonaisuudessaan hoitomaksuihin. Nyt, kun mummon terveys on alkanut reistaileen, en halua kuormittaa häntä enää lastenhoidolla, vaan edessä taitaa olla pakosta irtisanoutuminen, kunnes lapset menevät kouluun, ellei jostain sitten löydy päivätyötä ma-pe, 7-16.”

”Kaupan alalla kiireellistä sesonki aikaa on juuri koulujen loma aikoina, jolloin on haastavaa löytää lapsille hoitopaikkoja, koska välttämättä vanhempi ei silloin saa vapaata/lomaa. On haastavaa kun perheemme molemmat aikuiset työskentelevät kaupan alalla. On erittäin harvinaista että perheellä on yhteinen vapaa päivä.”

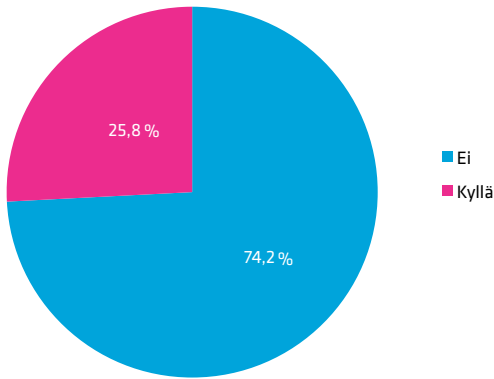
Vastanneista 53 % kertoo, että heidän ollessaan ilta-, yö- ja/tai viikonlopputöissä, puoliso hoitaa alle kouluikäistä lasta kotona. Vastanneista 22 % kertoo vievänsä lapsensa vuorohoitopaikkaan silloin, kun he tekevät työtä epäsäännöllisinä työaikoina. Muut 24,6 % kertovat, että joutuvat viemään lapsensa isovanhemmille tai sukulaisten luo hoitoon. Avokysymyksissä vastaajat toivat esille myös sen, että riippuen puolison työtilanteesta välillä lapset ovat isovanhempien luona hoidossa, välillä sukulaisten luona ja välillä kotona yksin sekä välillä toisen vanhemman kanssa riippuen molempien vanhempien työvuoroista. Monet nostivat esille sen, että pääasiassa lapset ovat vuorohoidossa, mutta viikonloppuisin sukulaisten hoidossa hoitopaikan ollessa kiinni. Ratkaisua on haettu myös irtisanoutumalla tai vaihtamalla alaa.

Taulukko 6. Lastenhoitojärjestelyt tehdessä ilta-, yö- ja/tai viikonlopputöitä

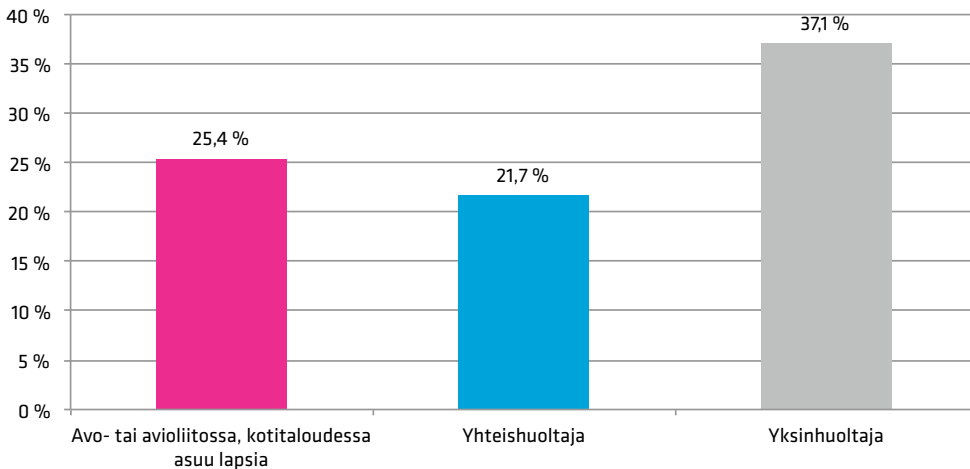

Uudistuksen seurauksena 26 % vastanneista on joutunut järjestämään lasten hoidon uudella tavalla eli suurin osa on välttynyt uusien hoitojärjestelyiden toteuttamiselta. Aiheellista on kuitenkin tarkastella sitä, vaikuttaako perhetilanne ja puolison työaikamuoto vastaajien vastauksiin. ”Kyllä” -vastanneilta on kysytty, miten lastenhoito on järjestetty uudella tavalla. Avovastauksissa nousi usein esille laajennetut hoitovuorot tai hoitopaikan vaihto, lähiverkoston apu tai vanhemmat lapset hoitavat nuorempia yksin kotona, palkattoman vapaan ottaminen, puolison työaika joustaa enemmän tai lastenhoitajan ottaminen kotiin. Raskain tilanne lastenhoitojärjestelyiden kanssa on vanhemmilla, jossa molemmat vanhemmat tekevät epätyypillisinä työaikoina töitä tai ovat yksinhuoltajia.

Taulukko 7. Lastenhoitojärjestelyt järjestetty uudella tavalla

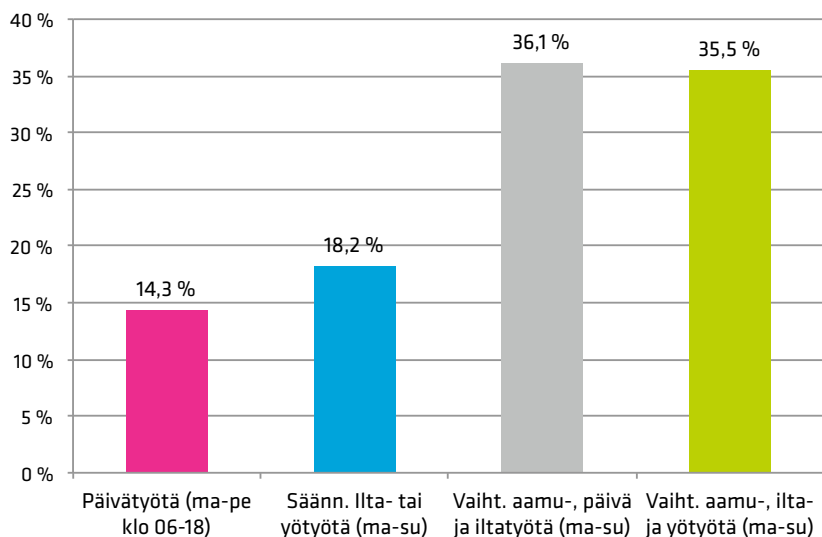

Taulukko 8. Lastenhoitojärjestelyt järjestetty uudella tavalla tarkasteltuna perhetilanteen mukaan

Seuraavaksi tarkastellaan lastenhoitojärjestelyvastauksia puolison työaikamuodon mukaan. Tällä halutaan selvittää sitä, vaikuttaako puolison työaikamuoto vastauksiin. Kyselyn vastausten perusteella näyttää siltä, että vastaajat, joiden puoliso tekee epäsäännöllistä työtä (vaihtelevasti aamu-, päivä-, ilta- ja yötyötä), ovat joutuneet useammin järjestämään lastenhoitoa uudella tavalla kuin ne, joiden puoliso tekee säännöllistä päivätyötä. Näyttää myös siltä, että uudistuksen seurauksena perheet, joissa molemmat vanhemmat tekevät töitä epäsäännöllisillä työajoilla, ovat joutuneet useammin järjestämään lastenhoitonsa uudella tavalla verrattuna perheisiin, joissa toisella vanhemmalla on säännöllinen työaika. Tämä tulos ei ollut yllätys. Selvää on, että molempien vanhempien tehdessä töitä epätuypillisinä työaikana, pienetkin muutokset työaikavuoroihin vaikuttavat lastenhoitojärjestelyihin.

Taulukko 9. Lastenhoitojärjestelyt järjestetty uudella tavalla tarkasteltuna puolison työaikamuodolla

7 ASUINKUNNAN VUOROHOITOPAIKKOJEN TARJOAMINEN ALLE KOULUIKÄISILLE UUDISTUKSEN JÄLKEEN

”Vuorohoitopaikan tulisi olla auki aina. Ei vain silloin kun hoitopaikalle sattuu sopimaan. Varsinkin pyhinä olisi tarvetta hoidolle mutta ei ole auki.”

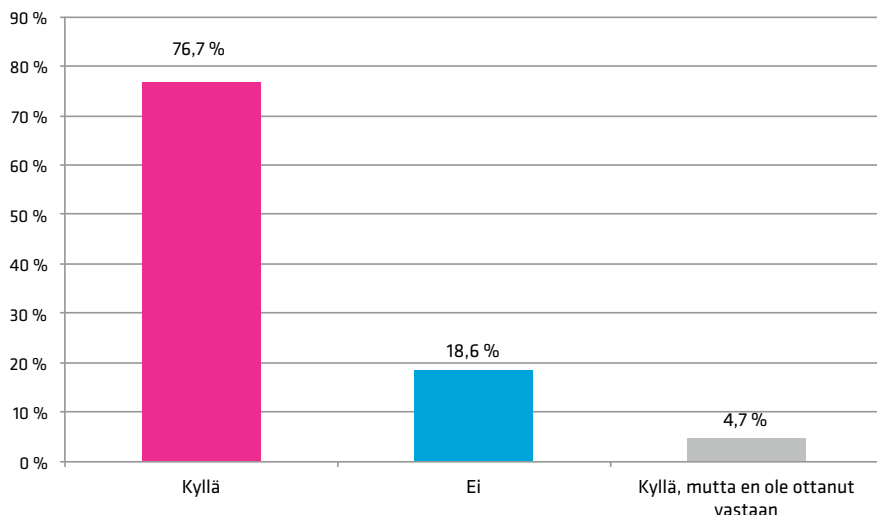
”Lapsemme tarvitsisi enemmän huomiota hoitotädit voivat antaa.”

”Vuorohoitopaikka ei ole saatavilla jos toinen vanhemmista tekee arkipäivisin töitä. Mieheni on kokenut tilanteen raskaaksi. Hän hoitaa lasta töiden jälkeen klo 21.30 asti ja pyhät jos olen töissä. Hoitopaikka kun ei ole auki kuin klo 17. Mieheni on joutunut perumaan tärkeitä työmatkoja työvuorojeni vuoksi...”

”Kaikissa kunnissa ei ole ympärivuorokautisia hoitopaikkoja lapsille eikä heinäkuussa saa lasta välttämättä vieraalle hoitoon, tämän olisi voinut huomioida...”

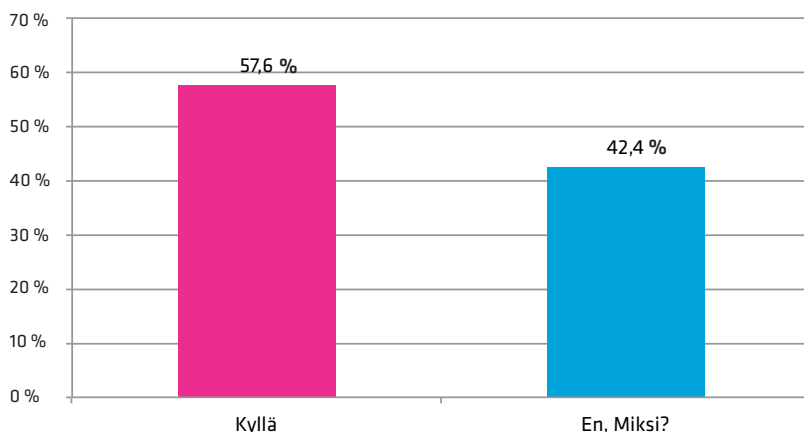
PAMin kyselyssä on selvitetty, onko asuinkunta pystynyt tarjoamaan tarvitseville perheille vuoro-
hoitopaikkaa. Selvityksen mukaan suurelle osalle sitä on pystytty tarjoamaan, mutta löytyy myös perheitä, jotka ovat vastanneet, ettei kunta ole pystynyt tarjoamaan vuorohoitopaikkaa. Jonkin verran löytyy niitäkin, joille on tarjottu vuorohoitoa, mutteivät ole ottaneet sitä vastaan. Syyksi he ilmoittivat, ettei ole vielä ollut tarvetta muuttaa lastenhoitojärjestelyjä, ja että perhe sinnittelee järjestämällä ”lapsiystävällisempiä” lastenhoitomuotoja. Työelämän muuttuessa isoimpana haasteena näyttää olevan se, että asuinkunnan lastenhoitopalvelut eivät kaikkialla seuraa työelämän kehitystä ja näin perheet eivät saa tarvitsemaansa tukea.

Taulukko 10. Asuinkunta on pystynyt tarjoamaan vuorohoitopaikan

PAMin kyselyssä on selvitetty myös, ovatko kaupan alan työntekijät tyytyväisiä vuorohoidon laatuun. Avoimella kysymyksellä on selvitetty syyt tyytymättömyyteen. Yli puolet vastaajista on tyytyväisiä vuorohoidon laatuun. Tyytymättömyyden syyt ovat mm. vuorohoitopaikan aukioloaikojen joustamattomuus ja henkilöstömitoitukset, lastenhoitopalvelujen saatavuus ja laatukysymykset. Avovastauksissa monet toivat esille sen, että hoitopaikka on suljettuna arkipyhinä ja myös viikonloppuisin. Vuorohoitopaikan aukioloaikojen on seurattava yhteiskunnan aukioloaikakehitystä. Vastauksissa nostettiin esille se, että kun kaupan alalla vuoroja tarjotaan lyhyellä varoitusaikalla, niin vuorohoitopaikkojen pitäisi myös pystyä vastaanottamaan pyyntöjä lasten hoidosta lyhyellä varoituksella. Näyttää siltä, että vuorohoitopalvelujärjestelmä toimii vain niissä tapauksissa, joissa vanhempien epätyypilliset työajat ovat suhteellisen säännöllisiä ja suunniteltu pitkälle aikavälille. Näin vanhemmat pystyvät hyvissä ajoin ilmoittamaan ja varaamaan vuorohoitopaikan lapselleen. Jotkut vastaajista ovat tuoneet esille, että 24/7-vuorohoitoryhmät sijaitsevat kohtuuttoman kaukana kotoa, jolloin lasta ei pysty viemään hoitoon pitkistä hoitomatkoista johtuen. Vastaajat ovat huolestuneet henkilökuntamitoituksesta; paljon lapsia per hoitaja, jolloin hoitajat eivät voi huomioida tarpeeksi kaikkia hoidettavia lapsia.

Taulukko 11. Oletko tyytyväinen kunnan vuorohoidon laatuun?

8 TYÖAJAN VAIKUTUS ALAKOULUIKÄISEN LASTENHOITOJÄRJESTELYIHIN UUDISTUKSEN JÄLKEEN

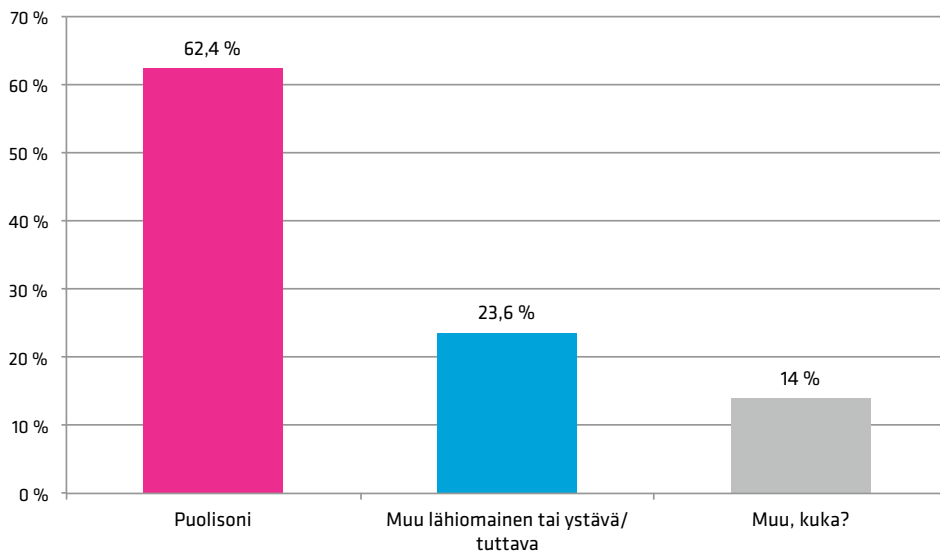
Kerro kuka hoitaa alakouluikäistä lastasi, kun olet ilta-, yö tai viikonlopputyössä?:

”Puoliso tai yksin kotona”; ”Kuka milloinkin ☺”; ”Ei kukaan, lapset ovat keskenään kotona ☺”; ”Iltapäiväkerho ja sen jälkeen yksin kotona”; ”Puoliso jos ei ole töissä ja muutoin kouluikäiset joutuvat pärjäämään yksin. Häätävarana äitini.”

”Kahden vuorotyöläinen (joista toinen tekee myös yötä) on todella vaikea järjestää ekaluokkalaisten hoitoa illalla kun iltapäiväkerho päättyy klo. 16:00 eikä oikeutta esim. vuorohoitoon päiväkodissa ole, kuten on vielä eskarilaisella. Tähän toivoisi kovasti muutosta, vaikka iltapäiväkerho joka olisi tarvittaessa iltaan asti auki.”

PAM kysyi, miten perheet hoitavat alakouluikäistensä lastenhoitojärjestelyt ilta-, yö tai viikonlopputyöskentelyn aikana. Yleensä julkisessa keskustelussa puhutaan alle alakouluikäisten lastenhoitojärjestelyistä unohtaen 1.- ja 2.-luokkalaisten. Aihepiiristä tehdyn tutkimuksen valossa 1.- ja 2.-luokkalaisten ei ole tarpeeksi vanha pystyäkseen pärjäämään yksin kotona. Tästä johtuen PAM selvitti omassa kyselyssään, miten vanhemmat ovat ratkaisseet alakouluikäisten lastenhoitojärjestelyt.

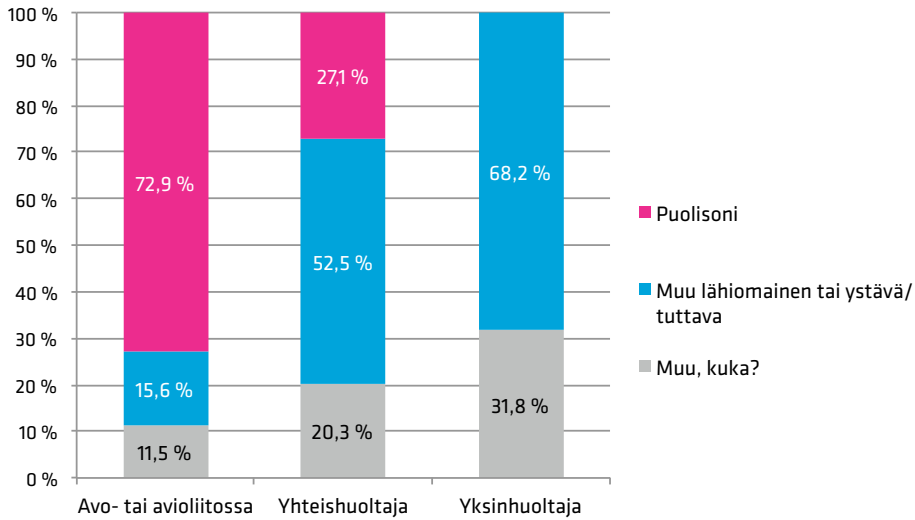
Taulukko 12. Koululaisten lastenhoitaja vastaajan ollessa ilta-, yö- tai viikonlopputyössä

Tarkasteltaessa lastenhoitojärjestelykysymyksen ja perhetilannekysymyksen välistä yhteyttä huomataan tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja. Avo- tai avioliitossa olevista 73 % vastasi puolison hoitavan lasta oltauan itse töissä iltaisin, öisin tai viikonloppuisin; 16 % vastasi muu lähiomainen tai ystävä/tuttava ja vain 12 % vastasi muu henkilö/taho, kuten esimerkiksi toiset sisarukset tai ei kukaan, lapsi on yksin kotona. Yhteishuoltajien vastaukset jakautuivat seuraavasti: 27 % vastaajista vastasi puoliso hoitaa, 53 % vastaajista vastasi muu lähiomainen tai ystävä/tuttava sekä 20 % vas-

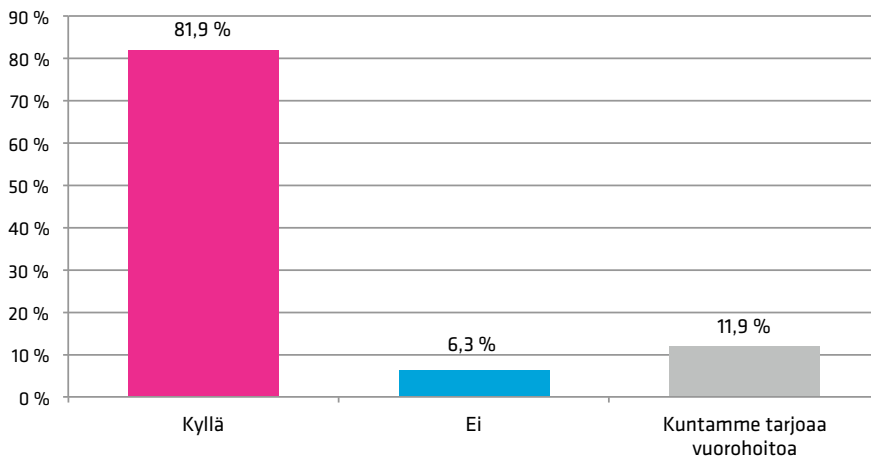
taajista vastasi muu henkilö/taho, esimerkiksi toiset sisarukset, tai ei kukaan, lapsi on yksin kotona tai joskus naapurit. Yksinhuoltajien vastaukset jakoutuivat seuraavasti: 70 % vastasi muu lähiomainen tai ystävä/tuttava ja 30 % muu henkilö/taho, esimerkiksi lapset ovat keskenään, ei kukaan, lapsi on ensin iltakerhossa ja sen jälkeen itsekseen kotona. Avovastauksista käy ilmi, että vain kaksi henkilöä (yhteishuoltaja ja yksinhuoltaja) kaikista vastaajista (N 776) on vastannut lapsien olevan vuorohoitoryhmässä. Suomalainen vuorohoitajärjestelmä ei huomioi riittävästi alakouluikäisiä lapsia, vaan nähdään, että he ovat tarpeeksi isoja tullakseen toimeen itsenäisesti.

Taulukko 13. Lastenhoitojärjestelyt perhetilanteen mukaan

PAMin kyselyssä selvitettiin myös jäsenten näkemyksiä siitä, pitäisikö kunnilla olla velvollisuus järjestää alakouluikäisille lapsille ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoa, mikäli lapsen vanhemmat (vanhempi) työskentelevät näinä aikoina. Vastanneista yli 80 % piti tarpeellisena järjestää myös alakouluikäisille lapsille vuorohoitoa silloin, kun lapsen vanhemmat työskentelevät epätyypillisinä työaikoina. Kyselyyn vastanneista vain 12 % kertoi paikkakuntansa huomioivan alakouluikäisiä lapsia vuorohoitojen järjestämisessä.

Taulukko 14. Pitäisikö kunnilla olla velvollisuus järjestää vuorohoitoa alakoululaisille

9 TYÖYHTEISÖN SUHTAUTUMINEN LAPSIPERHEELLISIIN UUDISTUKSEN JÄLKEEN

”Huomioi riittävästi, mutta pitäisi ehkä huomioida vielä enemmän, eritoten jos työntekijöillä on pieniä lapsia. Työyhteisössä ei ollut työntekijöitä, joilla olisi ollut pieniä lapsia. Itse mietin lapsen hankkimista, mutta luovuin ajatuksesta, koska työskentelen kaupan alalla. Kaupan ala epäreilu lapsiperheitä kohtaan. Toisaalta taas mielestäni lapsellisella ei ole oikeuksia pyytää tiettyjä vuoroja siksi, että kotona odottaa lapsi. Työvuorot jakautuisivat epäreilusti.”

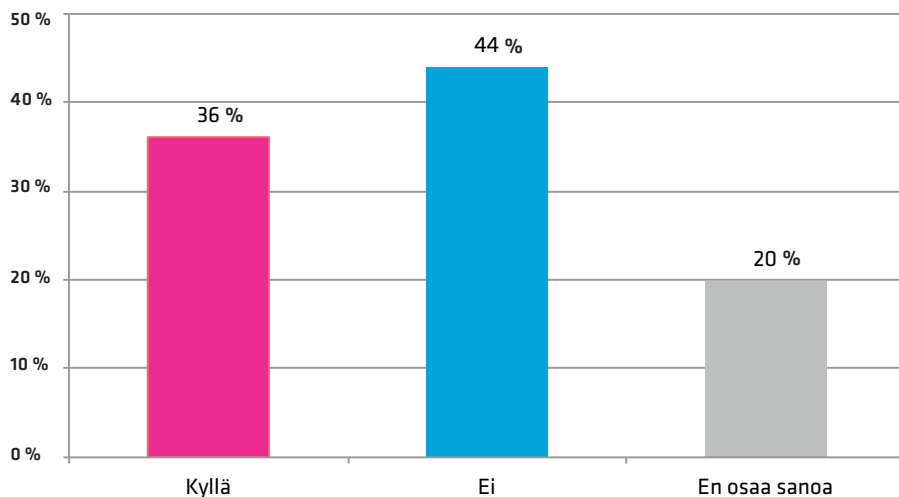
”Ei huomioida lähes laisinkaan, pitäisi huomioida paljon paremmin. Vuorot jaetaan kaikille tasapuolisesti. Usein joutuu olemaan töissä iltaisin ja viikonloppuisin.”

”Ei sen enempää kuin perheetöntä työntekijää. Lapsien vuoksi saatuja helpotuksia ja etuja ovat erittäin epäoikeudenmukaisia kaikkia kohtaan jotka ovat ilman lapsia taikka eivät halua hankkia lapsia.”

Työyhteisön suhtautumista lapsiperheellisiin uudistuksen jälkeen on selvitetty sekä lapsiperheellisiltä että lapsiperheettömiltä. Aluksi esitetään lapsiperheellisten kokemuksia ja tämän jälkeen tarkastellaan lapsiperheettömien vastauksia.

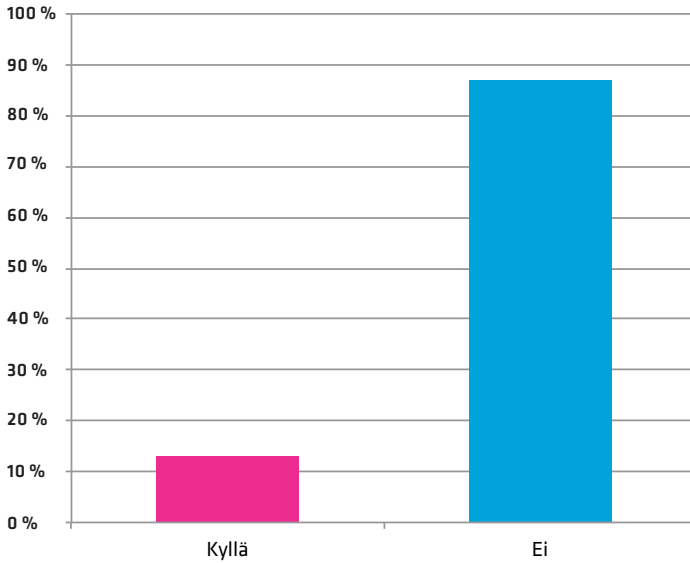
Lapsiperheellisiltä on ensin kysytty, onko työpaikkasi lapsiystävällinen ja huomioiko se lapsiperheellisiä ylipäättänsä. Alla olevasta taulukosta voimme nähdä, että enemmistö kokee, ettei heidän työpaikkansa ole lapsiystävällinen eikä huomioi lapsiperheellisiä riittävästi.

Taulukko 15. Työpaikan lapsiystävällisyys ja lapsiperheellisten huomioiminen

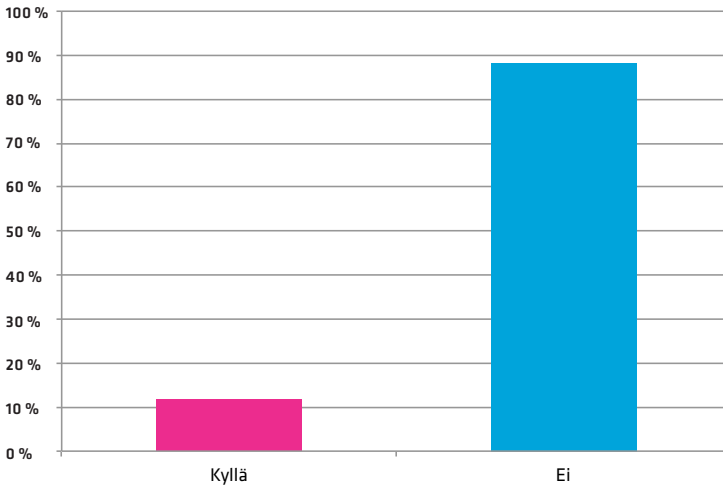
Jotta saataisiin selville, onko uudistus vaikuttanut työyhteisön suhtautumiseen, on kysytty, onko työyhteisön tai esimiehen suhtautumisessa lapsiperheellisiin tapahtunut muutosta uudistuksen jälkeen. Suurin osa eli yli 80 % on vastannut, ettei ole tapahtunut muutosta uudistuksen jälkeen työyhteisön tai esimiehen suhtautumisessa lapsiperheellisiin. Tämä antaa ymmärtää sen, että monissa kaupan alan työyhteisössä lapsi-perheelliset kokevat, ettei heitä huomioida tarpeeksi.

Taulukko 16. Muutos työyhteisön tai esimiehen suhtautumisessa lapsiperheellisiin uudistuksen jälkeen

Lapsiperheettömiltä on kysytty, miten he kokevat uudistuksen vaikuttavan työyhteisön suhtautumiseen lapsiperheellisiin. Vastaukset ovat melkein identtisiä lapsiperheellisten kanssa. Suurin osa eli yli 80 % kokee, ettei ole tapahtunut muutosta uudistuksen myötä työpaikan suhtautumisessa lapsiperheellisiin.

Taulukko 17. Onko työpaikallasi tapahtunut muutosta suhtautumisessa lapsiperheellisiin uudistuksen jälkeen?

Avoimissa vastauksissa monet ovat tuoneet esille sen, että pitää huomioida kaikkia työntekijöitä tasapuolisesti, koska kaikilla on perhe-elämää sitä huolimatta, onko lapsia vai ei. Lapsiperheelliset taas ovat tuoneet esille, että tarvitaan enemmän joustoa työpaikalla ja varsinkin esimiesten ymmärrystä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vaikeuksia lastenhoidon kanssa

PAMin kyselyn perusteella voidaan sanoa uudistuksen vaikuttaneen kaupan alan työntekijöiden työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen. Muutos on koskettanut enemmän myyjiä kuin varasto-työntekijöitä. Uudistuksen myötä kaupan alan työntekijät viettävät paljon vähemmän aikaa lasten kanssa ja lastenhoidon järjestäminen on hankaloitunut. Monet toivat esille, ettei yhteistä aikaa ole perheen kanssa. Kaupat olivat pyhäpäivinä kiinni ennen kauppojen aukioloaikojen vapautumista, jolloin perhe vietti yhteistä aikaa keskenään. Uudistuksen jälkeen tämä ei ole mahdollista. Varsinkin, jos molemmat vanhemmat tekevät epätyypillisinä työaikoina töitä, vanhemmat eivät ole usein samaan aikaan kotona ja näin perheellä ei ole yhteistä aikaa. Monet kokivat, että lapset ovat ilman vanhempia ja joutuvat ”heittelemään” lapsiaan hoitoon paikasta toiseen.

Kyselyyn vastanneet toivat esille sen, että uudistus on vaikuttanut lastenhoitojärjestelyihin varsinkin molempien vanhempien tehdessä töitä epätyypillisinä työaikoina. Vanhemmat kokivat haasteen olevan myös alakouluikäisten lastenhoitojärjestelyissä, koska monissa kunnissa alakouluikäisille ei tarjota minkäänlaisia vuorohoitojärjestelyitä tai toimintaa iltakerhon lisäksi. Vanhemmat kokivat haastetta myös työyhteisön ja esimiehen ymmärryksessä. Avoimissa vastauksissa tuotiin esille, että nykytyöelämä odottaa joustoa työntekijöiltä, mutta vastaavasti joustoa ei löydy työnantajalta ja palveluilta.

Vuorohoitojärjestelmä ei toimi ja kouluikäiset ovat vailla julkista lastenhoitopalvelujärjestelmää

Julkinen valta ei ole huomionnut kaupan alan työntekijöiden tarpeita lastenhoidossa kaupan aukioloaikojen vapauttamisen yhteydessä. Monet kunnat ovat tarjonneet epätyypillisissä työajoissa työskenteleville pienten lasten vanhemmille vuorohoitopaikkaa, mutta vanhemmat ovat jättäneet vuorohoitopalvelun käyttämättä mm. epätyypillisten ja ennakoimattomien työaikojen, vuorohoitopaikan, -ajan ja -laadun vuoksi:

1. Kaupan alan työajat ovat epäsäännöllisiä ja ennakoimattomia, jolloin työvuorot saattavat tulla lyhyellä varoitusaajalla. Tämä aiheuttaa sen, ettei lasta voi viedä vuorohoitoon lyhyellä varoitusaajalla, koska vuorohoitopaikka vaatii tietämään lastenhoitokäynnit hyvissä ajoin.
2. Monet vuorohoitopaikat eivät ole auki ympäri vuorokauden, jolloin vanhemmat joutuvat etsimään muita ratkaisuja.
3. Vuorohoitopaikat sijaitsevat kohtuuttoman kaukana kotoa ja kunnat eivät tee tarpeeksi yhteistyötä keskenään harva-asutusalueilla. Kyselyssä nostettiin esille myös se, että rajakunnassa olisi paljon lähempänä vuorohoitopaikka, mutta lasta ei voi viedä toisen kunnan vuorohoitopaikkaan yli kuntarajojen.

4. Vanhempien yhtenä huolena oli myös laatu- ja henkilömitoitussasiat. Monet kokivat, ettei heidän lapsistaan pidetty tarpeeksi huolta ja huomioitu riittävästi vähäisen henkilökuntamäärän vuoksi. Monet kokivat myös, ettei lapsille annettu tarpeeksi tekemistä vuorohoidossa.

Tämänkaltainen vuorohoitopalvelujärjestelmä ei tue riittävästi pienten lasten vanhempien työ-
säkäyntiä. Kyselyn tulosten mukaan lapsiperheelliset on jätetty uudistuksessa yksin selviytymään
lastenhoitojärjestelyiden kanssa, vaikka yhteiskunnan tehtäviin kuuluu tukea ja mahdollistaa työ-
säkäynti lasten vanhemmillekin.

Kyselyyn vastanneet kaipasivat palvelujärjestelmältä tukea myös kouluikäisten lastenhoitojärjes-
telyihin. Lastenhoitopalvelujärjestelmän näkökulmasta kaikesta huonoimmassa asemassa ovat
kouluikäiset lapset, jotka ovat täysin vailla kunnan järjestämää lastenhoitopalvelua. Uudistus on
vaikuttanut kouluikäisten lastenhoitojärjestelyihin varsinkin perheissä, jossa molemmat vanhem-
mat työskentelevät epätyypillisinä työaikoina. Myös yksinhuoltajaperheet joutuvat muita useam-
min turvautumaan sosiaaliseen tukiverkkoon.

Sosiaaliset suhteet koetuksessa

Kyselyyn vastanneet toivat esille, että uudistus on vaikuttanut myös sosiaalisiin suhteisiin ja elä-
mään. Sen lisäksi, ettei ole tarpeeksi vapaa-aikaa perheelle ja lapsille, myös muut ystävä- ja suku-
laisuussuhteet ovat joutuneet kärsimään. Avoimissa vastauksissa monet vastaajat kertoivat, miten
parisuhde on rauennut ajanpuutteen vuoksi ja miten ei pysty epätyypillisten työaikojen vuoksi
harrastamaan ja pitämään itsestään huolta. Vähäiset sosiaaliset kontaktit ja riittämätön lepo työ-
vuorojen välillä ovat aiheuttaneet sen, että monet kokivat masennusoireita ja voimavarojen olevan
lopussa.

Monet vastaajat ovat tuoneet esille avoimissa vastauksissa, että ovat vaihtamassa alaa tai ovat irti-
sanoutuneet uudistuksen seurauksena epämuukavien työaikojen ja stressin lisääntymisen seurauk-
sena.

Lepoaikaa ei ole tarpeeksi työvuorojen välillä

Monet toivat esille, etteivät pysty lepäämään tarpeeksi, koska työvuorojen välillä ei ole tarpeeksi
lepoaikaa. Yötyöhön liittyvät terveysriskejä ei ole tarpeeksi nostettu esille eikä huomioitu kaup-
pojen aukioloaikojen vapauttamisen yhteydessä. Tämän kyselyn perusteella voidaan sanoa, että
uudistus on vaikuttanut sekä ihmisten fyysiseen että henkiseen jaksamiseen ja hyvinvointiin.

Yksintyöskentely on lisääntynyt

Avoimissa vastauksissa tuotiin esille, että yksintyöskentely pienissä kaupoissa on lisääntynyt hui-
masti. Useimmiten aamuvuorossa ja iltavuorossa työskentelee vain yksi ihminen kaupassa. Näin
uudistuksen myötä työntekijöiden turvattuun on lisääntynyt.

Lisää henkilökuntaa ei ole palkattu

Kauppojen aukioloaikojen vapauttamisen yksi myötäargumenteista oli se, että Suomessa syntyy
lisää työvoimaa. Tämän kyselyn avoimien vastausten perusteella näyttää siltä, että kaupoissa ei ole
palkattu lisää henkilökuntaa – varsinkaan pienissä kaupoissa. Työvuorot jaetaan vanhojen työnte-

kijöiden kesken, jolloin työvuorot ovat pidentyneet uudistuksen seurauksena. Monet ovat ihmetelleet, miksi kaupan ovet pitäisi pitää auki, kun asiakkaita ei käy iltamyöhään.

Isoissa yrityksissä osa-aikaisten määrä on lisääntynyt, mutta vastaavasti kokoaikaisten määrässä ei ole tapahtunut muutosta. Kyselyyn vastanneet toivat esille, että työttömyys on lisääntynyt kaupan alalla, koska monet pienet kaupat ovat joutuneet sulkemaan ovensa jäätyään isojen kauppojen jalkojen alle.

Työvuoroissa ei ole valinnanmahdollisuutta

Julkisuudessa puhutaan usein, että kaupan alalla ei ole pakko tehdä iltatöitä ellei halua. Tämän tutkimuksen valossa asia ei ole näin mustavalkoinen. Kyselyyn vastanneet toivat esille, että heillä ei ole valinnanmahdollisuutta valita työvuoroja, vaan ne tulevat annettuina. Perheen arkirytmii joutuu kulkemaan kaupassa työskentelevän vanhemman työvuorojen mukaan.

Puutteita julkisissa liikenneyhteyksissä

Kauppojen aukioloaikojen vapauttamisen yhteydessä olisi pitänyt kiinnittää huomiota myös julkisiin liikenneyhteyksiin. Monet vastanneista ovat tuoneet esille, että ovat joutuneet ostamaan auton myöhäisten iltavuorojen ja lasten vuorohoitopaikan sijainnin vuoksi, koska julkisilla liikenneyhteyksillä ei ole päässyt töihin ja työstä kotiin.

11 YHTEENVETO

Kauppojen aukioloaikojen vapauttaminen on vaikuttanut kaupassa työskentelevien – varsinkin naisten asemaan ja hyvinvointiin työelämässä sekä turvallisiin työskentelyolosuhteisiin työpaikalla. Koska kaupan ala on naisvaltainen ala, voidaan nähdä, että uudistus on koskettanut eniten naisia.

Työskentelyajat ovat muuttuneet kaupan alalla ja työvuorot voivat sijoittua koko vuorokauden ajalle. Tämä vaikuttaa naisten perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen, yksintyöskentelyn lisääntymiseen ja yötyöhön liittyviin terveysriskeihin. Naisten mahdollisuudet vaikuttaa työaikoihin ja yksintyöskentelyyn sekä työvuorojen välisiin lepoaikoihin näyttää olevan heikot. Samoin yötyöhön liittyvät terveysriskit kasvavat naisvaltaisella kaupan alalla. Työelämän muuttuessa yhä joustavammaksi tarvitaan joustoa sekä työntekijöiden että työnantajien ja lisäksi palvelujärjestelmän keskuudessa. Joustot eivät toimi yksisuuntaisesti. Työelämän muuttuessa tarvitaan uusia toimintatapoja taatakseen jokaiselle sekä henkistä että fyysistä hyvinvointia.

PAMin kyselyllä selvitettiin, miten kauppojen aukioloaikojen vapautuminen on vaikuttanut sekä lapsiperheen arkeen ja elämään että työyhteisöön. Koska uudistuksen myötä työskentelyajat ovat muuttuneet kaupan alalla ja työvuorot voivat sijoittua koko vuorokauden ajalle, vaikuttaa tämä luonnollisesti naisten perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen. Kyselyllä on selvitetty näiden vaikutusten suuruutta, ja mitä ratkaisuja perheet ovat joutuneet tekemään eri tilanteissa.

ISSN 2242-5462

ISBN 978-952-9721-00-9

**Palveluolujen
ammattiliitto**
Servicefacket